

Др Ерика Рот
Продекан Факултета за државу и право
Универзитета у Мишколцу (Мађарска)

ОБЛИЦИ И УСПЕШНОСТ САРАДЊЕ*

Болоњски процес утиче на високо образовање не само путем вишестепеног образовања, већ и растом значаја мобилности. ERASMUS – програм под покровитељством ЕУ пружа могућност професорима и студентима да стичу међународна искустава на целом Европском подручју. Поред тога, међутим, не могу се занемарити, већ од тога можда већа улога припада у високом образовању споразумима о сарадњи између факултета истог профила два или више универзитета, како ћу то у току каснијег излагања истаћи.

У току излагања прво, желим указати како на предности, тако и на недостатке ERASMUS пројеката, а затим, на она подручја сарадње на пољу образовања и науке која могу бити отворена путем међууниверзитетских споразума. Моја искуства, наравно, не односе се на целу регију Средње и Источне Европе, али сматрам вероватним, да проблеми на које ћу указати, нису присутни само на Правном факултету Универзитета у Мишколцу.

1. Позитивна и негативна страна ERASMUS пројеката

TEMPUS - програм намењен државама у процесу придруживања имао је неоспориве предности:

---

* Са мађарског превела др Магдолна Сич, професор Правног факултета у Новом Саду.

- *Студенти* – мада само у малом броју и првенствено они који су припремали докторат, могли су да започну стицање искуства надајући се стипендији која им је покривала трошкове живота у иностранству. Први пут се пружала прилика, да не само деца имућнијих родитеља, који су били у могућности да финансирају школовање у иностранству, него и обични студенти усавршавају путем посећивања курсева на страним универзитетима и да слушају предавања славних професора о којима су могли само да чују од професора матичног факултета. Студент на иностраном факултету није имао обавезу полагања испита, истина, није постојала ни институционализована могућност признавања иностраних студија у оквиру TEMPUS – програма. Највише што је студентима овог програма било дато, јесте, да користећи погодности наставног плана свог матичног факултета, полажу испите ван испитног рока и да буду ослобођени посећивања наставе и семинара. Према томе, овај тип мобилности није био праћен обавезом универзитета да урачуна иностране студије. TEMPUS - пројекат био је посебно повољан за учеснике докторских студија, које су започете 1993. године, јер су могли да обаве истраживања у иностранству у трајању од неколико недеља или чак неколико месеци, што је онима који су вредно радили дало велики залет.

- Од *професора* многи су добили могућност да у иностранству, у току неколико недеља обављају истраживања, консултују са иностраним колегама и да користе добро опремљене библиотеке угледних институција. Не треба занемарити, да је и професорска стипендија покривала у потпуности трошкове боравка у иностранству, а домаћим високошколским установама «није ништа коштао» службени пут колеге.

Излазећи из круга држава за које је предвиђен TEMPUS - програм, постали смо учесници SOCRATES/ERASMUS - пројекта, који начелно припада вишем нивоу, што је донело делом знатне позитивне промене, али узрокује и многе проблеме који су присутни и данас.

- На пољу *мобилности студената* све више студената може да путује у државе чланице ЕУ на парцијално образовање. Трајање ових студија треба (требало би) да се урачуна у наставне обавезе студента на матичном факултету. У овој школској години, на нивоу целе државе, око 1800 студената путује у иностранство, међутим, по процени координатора програма, због уласка у ЕУ, може да се очекује повећање финансијских оквира, што значи, да ће наредних година за парцијалне студије бити отворена могућност за 2000 – 2500 студената.

Проблеми се јављају у погледу следећег:

- а) Висина студентске стипендије, омогућује издржавање само уз знатну помоћ родитеља или додатне стипендије остварене путем других конкурса, чак и онда, ако је инострана институција у могућности да обезбеди студентима који стижу из партнер- институције смештај у студентским домовима и могућност исхране коришћењем погодности. Од оног што је констатовано у споразуму и чини основ мобилности, много мањи број студената може да путује на студије у много краћем временском трајању. Наиме, одређен је минимални износ месечне стипендије у програму – који не покрива ни трошкове смештаја. Износ укупне стипендије коју институција може да подели, омогућује финансирање само дела иностраног програма који је обухваћен споразумом.
- б) Мада би урачунавање иностраних студија и испита било обавезно, то доводи до тешкоћа у погледу правних студија, посебно имајући у виду позитивноправне предмете. Колега који предаје мађарско грађанско право тешко да ће прихватити као замену за сопствени предмет, на пример, грађанско право одслушано на холандском универзитету. Није случајност, да студенти који користе могућност иностраних студија масовно потичу из редова економиста, студената страних језика или пољопривредног факултета, тј. таквих наука које се могу конвертирати. Према томе, студент правног факултета који се враћа кући са новим искуствима треба да полаже испите за одговарајући семестар по предвиђеном наставном плану, а у горем случају треба да прибави и потписе за дати семестар. У погледу овог проблема, можемо очекивати позитивне промене од преласка на кредитни систем, чије је прихватање у току у мађарском високом образовању.
- в) Један од циљева ERASMUS програма јесте, обезбеђење узајамности. Овом захтеву, међутим, по мом сазнању, ни један правни факултет у Мађарској не може да удовољи, јер студент Западне Европе жели да посећује првенствено Западно Европске високошколске институције, и само неколико – морамо признати: храбрих студената права – који траже нешто егзотично, слуша неколико курсева на неком од мађарских правних факултета. Поред тога, што је наша земља мање привлачна за страног студента од Француске или Уједињеног Краљевства, узрок проблема може да се тражи и у томе, да не можемо да понудимо онима који нам стижу комплетне семестре на страном језику. Мада, за похвалу, расте број предмета на страном наставном језику на свим правним факултетима, то ипак није исто за страног

студента као кад курс слуша, на пример, на енглеском универзитету. Истина, домаће курсеве на страном језику слушају и наши студенти, али ови предмети се уграђују у наставни план по правилу као алтернативни предмети, после обавезних часова, према томе, страни студент може да састави себи само веома необичан распоред.

Ради обезбеђења узајамности који се захтева у ERASMUS - програмима било би добро, и допринело би упознавању правних факултета нових чланица ЕУ, ако би неки Западно Европски универзитети организовали летње школе у Средње-источној Европи. Ови курсеви би привукли и студенте Западне Европе, који би се касније, вратили, можда, и на дуже време на наше факултете у оквиру ERASMUS - пројеката.

С друге стране, то би била добра прилика и за правне факултете земаља у процесу придруживања, јер је студентима доступније, с обзиром на географску близину нових чланица ЕУ, да овде учествују на једној летњој школи, него на било ком од Западно Европских универзитета.

- Имајући у виду *мобилност професора* могућности су много боље. Истина, један професор, с обзиром на кратак период боравка, треба да оствари отприлике двоструко од својих наставних обавеза него на домаћем факултету и то за надокнаду од око 200 Евра за недељу дана, али и поред тога, велико је интересовање и у кругу професора. У погледу пројеката катедара Правног факултета у Мишколцу, није присутна појава, о којем је пре неки дан у интервјуу преко радија извештавало одговорно лице пројекта, рекавши, да професори нерадо одлазе у иностранство, наводећи као један од разлога: да за академско напредовање у нашој земљи још се не захтева инострано искуство у настави.

У оквиру ERASMUS - програма годишње, имајући у виду целу државу, 350 – 400 професора одлази да држи наставу у Европи. Уласком у ЕУ може се очекивати раст учешћа.

Неповољно је за професоре да ERASMUS програм не предвиђа могућност финансирања истраживачког рада, поред тога, време боравка у циљу наставе, толико је кратко, а одржавање наставе на страном језику представља такав терет, да евентуално, остаје само мало времена за кратку посету библиотеци и за стручну консултацију.

2. Двострани споразуми о сарадњи

Двострани међуфакултетски споразуми несумњиво значе богату ризницу могућности сарадње. Док се ERASMUS концентрише само на образовање, у оквиру двостраних споразума од факултета зависи какав садржај прижељкују. У даљем излагању желим укратко да прикажем неке форме сарадње и – донекле – да их оценим.

- а) Мада се у овим споразумима не ставља нагласак на образовање, на овом подручју, пре свега у региону Средње источне Европе, где они који говоре језик суседних земаља живе као националне мањине и уписују на факултете у сразмерно великом броју, могло би имати посебан значај, да похађају неколико курсева у иностранству на матерњем језику. Овде бих желела да укажем на један веома битан део споразума који се примењује између домаћина и нашег факултета. Овај споразум омогућује, да годишње у трајању од недељу дана, дневно са 2 – 3 часа професори Правног факултета у Мишколцу одрже уводна предавања о правцима развоја појединих подручја мађарског права, као и о најзначајнијим правним институтима, за студенте Правног факултета у Новом Саду чији је матерњи језик мађарски. Досад је серија предавања одржана само једном приликом, она је, према реакцијама позитивно примљена, и моје колеге ће радо прихватити да одрже предавања и убудуће. С обзиром на то, да је основ сарадње узајамност, и ми срдачно примамо посету колега из Новог Сада и са радозналошћу чекамо њихова предавања. У вези образовања, желим да укажем и на то, да споразуми о сарадњи омогућују коришћење инфраструктура партнера за истраживање, пре свега библиотека, као и консултација за студенте који пишу рад за студентску научну конференцију или стручни рад.
- б) На пољу научног истраживања има, можда, могућности за најсвестранију сарадњу. Професори партнер институција могу да размене информације о својим резултатима истраживања, могу да обављају заједничка истраживања. Заједничка истраживања истовремено омогућују и пријаву заједничких конкурсних тема, јер нам је познато, да данас они конзорцијуми у којима учествује страни партнер, или имају више изгледа на успешно конкурисање или је то сам по себи услов конкурса.

- в) Размена публикација и позив професора партнера на научне скупове спада у област која најбоље функционише.
- г) Споразуми о сарадњи могу да имају велику улогу и на пољу научног усавршавања. Према нашем искуству, знатан број страних студената који се пријављују на Phd студије долази са факултета са којима смо протеклих година закључили споразуме о сарадњи. Иза ове појаве очигледно стоји узрок, да професори партнер институције, познавајући рад наших колега који ће бити ментори кандидата за докторат, својим студентима препоручују наше докторске студије.
- д) За студенте би пружао изванредну могућност, поред стицања научних сазнања, и за међусобно упознавање, један нови облик сарадње, који засад још није остварен на нашем факултету, али, надамо се, да ће ускоро бити реализован. Планирамо организовање заједничких научних студентских манифестација са партнер факултетима, на којима би студенти два или више факултета изложили своје резултате истраживања. Студенти би могли сазнати, која питања интересују њихове колеге из других држава. Сматрам да значај овог облика не треба посебно да подвучем, без обзира да ли је реч о оним државама који су већ чланови или о онима који тек очекују придруживање ЕУ.

Недостатак двостраних споразума је у томе да успешност рада на остваривању садржаја споразума зависи од тога да ли су партнери вољни и да ли су у могућности да то финансирају. Било би оптимално ако би заједничка истраживања, стручне посете, размене искустава, трошкови одржавања наставе могли бити покривена путем средстава остварених заједничким конкурсима. Засад, нажалост, то још није случај.

У нашој земљи средства универзитета из буџета не само што не достижу просек ЕУ, али из године у годину треба да рачунамо на смањивање ових средстава. Међутим, и поред тога, одржавање и проширивање међународних контаката од изузетног је значаја, и за ово смо неопходна средства – у рационалним границама – у сваком случају обезбедили.

Најзад, али не на последњем месту, желим да кажем неколико речи о једном виду сарадње који не спада у напред споменуте. Имамо такве стручне контакте са професорима бројних страних универзитета, који, мада немају институционализовану форму, али смо могли у појединим истраживачким програмима заједно да радимо, или су примали наше професоре или Phd студенте омогућујући им истраживачки рад у краћем или дужем временском трајању. Ови контакти, могу храбро да кажем,

нису од мањег значаја од циљева сарадње констатованих у ERASMUS - споразумима, јер, мада недостаје «форма», «садржина» се остварује у виду очигледних резултата.

Протеклих неколико минута трудила сам се да резимирам оне форме сарадње, које играју одлучујућу улогу у животу нашег факултета како са аспекта студената тако и професора. Изостављајући закључак и понављања која га по правилу прате, желим истаћи само то, да иза садржајних институционалних контаката увек стоје добри лични контакти. Стога је суштина појединих форми сарадње – мада њихове предности и недостатци могу бити различити – увек то, да контакти студената и професора правних факултета различитих земаља постану све чвршћи: на што више форума да се међусобно упознају са резултатима истраживања, да расправе заједничке проблеме наставе и истраживања. За такав садржај пружа могућност и ова конференција, за чије организовање и позив би желела и овом приликом да се захвалим колегама из Новог Сада.

Róth Erika
Dékanhelyettes, Miskolci Egyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar (Magyarország)

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS FORMÁI ÉS HATÉKONYSÁGA

A Bologna-folyamat nem csupán a többszintű képzésre való átállás kapcsán gyakorol hatást a felsőoktatásra, de felértékelődik a mobilitás jelentősége is. Az oktatók és hallgatók külföldi tapasztalatszerzésére az EU által támogatott ERASMUS Program biztosít egész Európát átfogó lehetőséget. Emellett azonban nem elhanyagolandó, sőt mint a későbbiekben ezt hangsúlyozni kívánom, talán még fontosabb szerepet játszanak a felsőoktatásban a két vagy több egyetem azonos profilú kara között létrejövő együttműködési megállapodások.

A következő néhány percben az ERASMUS Projektek nyújtotta előnyöket illetve a program árnyoldalait szeretném felvázolni, majd a kétoldalú megállapodások által megnyíló, oktatási és tudományos együttműködés területeit mutatnám be. Természetesen tapasztalataim nem fogják át a közép-kelet európai régió egészét, de valószínűnek tartom, hogy a következőkben jelzett problémák nem csupán a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán jelentkeznek.

1. Az ERASMUS projektek pozitív és negatív oldala

A csatlakozásra váró államok számára nyitott TEMPUS Program egyértelmű előnyöket kínált:

- A *hallgatók* - bár csekély számban és elsősorban a doktori képzésben részt vevők, de - kedvező, a külföldi megélhetést biztosító ösztöndíj reményében vághattak neki a tapasztalatszerzésnek. Először nyílt lehetőség arra, hogy nem csupán a külföldi tanítást finanszírozni tudó tehetősebb szülők gyermekei, de az egyszerű egyetemi hallgatók is gyarapodhassanak azáltal, hogy a

külföldi egyetemeken kurzusokat látogathattak, a hazai oktatók által emlegetett nagynevű professzorok előadásait hallgathatták. Vizsgakötelezettség nem terhelte a kiutazó hallgatókat, igaz, a TEMPUS keretében külföldön folytatott tanulmányok elismerésére sem volt intézményesített lehetőség, legfeljebb az egyéni tanrend nyújtotta előnyöket kihasználva tehetek a vizsgaidőszakon kívüli időpontban is vizsgát a TEMPUS-os hallgatók, s felmentést kaptak az előadások és szemináriumok látogatása alól. Ez a típusú mobilitás tehát nem járt az egyetemek számára a külföldi tanulmányok beszámításának kötelezettségével.

Különösen előnyös volt a TEMPUS Projekt az 1993-tól beindult doktori képzésben résztvevők számára, hiszen néhány hetes vagy akár hónapokig tartó kutatómunkát végezhetek külföldön, ami a PhD dolgozat megírásához nagy lendületet adott azoknak, akik szorgalmasan dolgoztak.

- Az *oktatók* közül sokan kaptak lehetőséget arra, hogy néhány héten keresztül külföldön kutatómunkát végezzenek, konzultáljanak külföldi kollégákkal, használják a neves intézmények kiváló könyvtárait. Nem elhanyagolható tény, hogy az oktatói ösztöndíj is fedezte a kint tartózkodás teljes költségét, a hazai felsőoktatási intézményeknek „semmibe sem került” a kollégák tanulmányútja.

A TEMPUS kedvezményezett országok köréből kikerülve az elvileg magasabb szintet jelentő SOCRATES/ERASMUS Projekt részeseivé váltunk, ami jelentős – részben pozitív - változásokat hozott, de tagadhatatlanul sok problémát okozott és okoz ma is.

- A *hallgatói mobilitás* terén egyre több hallgató utazhat az EU tagállamokba részképzésre, amelynek időtartama egy az egyben beszámításra kell(ene), hogy kerüljön az anyaintézményben a hallgatót terhelő tanulmányi kötelezettségbe. Ebben a tanévben országosan kb. 1.800 hallgató utazik külföldre, de a programot koordinálók reményei szerint a csatlakozás miatt a keretek növekedésével számolhatunk, ami azt jelenti, hogy a következő években 2000-2500 hallgató számára nyílik lehetőség a külföldi részképzésben való részvételre.

A problémák a következő területeken jelentkeztek:

- a) A hallgatói ösztöndíj összege jelentős szülői segítség vagy más pályázatokon nyert támogatás mellett teszi csak lehetővé a megélhetést akkor is, ha a fogadóintézmény kollégiumi elhelyezést és kedvezményes étkezési lehetőséget tud biztosítani a partnerintézményből érkező hallgató számára. A mobilitás alapját jelentő szerződésben foglaltaktól lényegesen kevesebb hallgató utazhat, lényegesen rövidebb időtartamra. A Programban ugyanis meghatározott a havi ösztöndíj minimuma – ami a szállásköltséget sem fedezi – de az intézmény

által felosztható ösztöndíjkeret a szerződésben foglalt kiutazási lehetőségek töredékének finanszírozására nyújt csupán lehetőséget.

- b) Bár a külföldi tanulmányok és vizsgák beszámítása kötelező lenne, a jogászképzésben ez különösen nagy gondot okoz, főként a tételesjogi tárgyak esetében. Aligha fogadta el a magyar polgári jogot oktató kolléga az ő kurzusát kiváltó tantárgyként pl. a holland egyetemen hallgatott polgári jogot. Nem véletlen, hogy elsősorban a konvertálható ismeretanyag megszerzését biztosító közgazdász, idegen nyelvi szakos bölcsész és agrárhallgatók köréből kerül ki a kiutazó diákok többsége. Tehát a joghallgató a külföldi élményekkel gyarapodva hazatér és levizsgázik az adott félévre kötelezően előírt tárgyakból, s rosszabb esetben még a félévi aláírásért is be kell számolnia. E téren áttörést remélhetünk a kreditrendszerre való átállástól, ami felfutó rendszerben folyamatban van a magyar felsőoktatásban.
- c) Az ERASMUS Programok egyik célja a kölcsönösség biztosítása. Ennek a követelménynek azonban tudomásom szerint egyetlen magyar jogi kar sem tud eleget tenni, hiszen a nyugat-európai hallgató elsősorban más nyugat-európai felsőoktatási intézménybe vágyik, s csak néhány – valljuk be: részben egzotikumot kereső – bátor joghallgató hallgat néhány kurzust a magyar jogi karok valamelyikén. Amellett, hogy hazánk Franciaország vagy az Egyesült Királyság mellett kevesebb vonzerővel bír a külföldi hallgató számára, a probléma oka abban is keresendő, hogy nem tudunk idegen nyelven komplett szemesztereket ajánlani a hozzánk érkezőknek. Bár minden jogi karon örvendetesen bővül az idegen nyelven oktatott tárgyak köre, még sincs ugyanabban a helyzetben az ilyen kurzust felvevő külföldi hallgató, mint amikor pl. egy angol egyetem tanrendi óráit látogatja. Igaz, hogy a hazai idegen nyelvű kurzusokat saját hallgatóink is felveszik, de ezek általában alternatív tárgyként, a kötelező órákat követően épülnek az órarendbe, tehát a külföldi hallgató meglehetősen furcsa órarendet tud csak összeállítani magának.

Az ERASMUS Programokban elvárt kölcsönösség biztosítása szempontjából is kedvező lenne, az új EU tagállamok jogi karainak megismerését segítené, ha egyes nyugat-európai egyetemek nyári egyetemi kurzusokat hirdetnének Közép-Kelet-Európában. Ezek a tanfolyamok vonzanák a nyugat-európai diákokat is, akik esetleg a későbbiekben hosszabb időre is visszatérnének karainkra az ERASMUS Projektek keretében.

Másrészt ez a csatlakozásra váró államok jogi karai számára is kedvező lehetőség lenne, hiszen az új tagállamok földrajzi közelsége miatt elérhetőbb itt

a hallgatók számára egy nyári egyetemen való részvétel, mint a nyugat-európai egyetemek bármelyikén.

- Az *oktatói mobilitás* terén jóval kedvezőbbek a lehetőségek. Igaz, egy professzor a szűk időkeret miatt hazai óratartási kötelezettségének kb. kétszeresét köteles teljesíteni a heti kb. 200 Euro juttatásért cserébe, ennek ellenére az oktatók körében is rendkívül nagy az érdeklődés. A miskolci jogi kar tanszékei által gondozott projektekből nem tapasztalható az a jelenség, amelyről a program felelőse egy minapi rádióriportban beszámolt, elmondva, hogy az oktatók nem szívesen mennek külföldre, aminek egyik oka, hogy az akadémiai előmenetelhez még nem követelik meg a külföldi oktatói tapasztalatot hazánkban.

Országos szinten évi 350-400 oktató megy Európába oktatni az ERASMUS keretében, de a csatlakozás miatt várhatóan ez a létszám is emelkedni fog.

Az oktatók számára hátrányt jelent, hogy kutatómunka támogatására az ERASMUS programban nincs lehetőség, az oktatási célú kiutazás időtartama viszont olyan rövid, s ezzel együtt az idegen nyelvű oktatási kötelezettség olyan terhet jelent, ami mellett legfeljebb rövid könyvtárlátogatásra és szakmai konzultációra nyílik mód.

2. A kétoldalú együttműködési megállapodások

Az együttműködési lehetőségek kétségkívül gazdag tárházát jelentik a karok közötti kétoldalú megállapodások. Míg az ERASMUS csupán az oktatásra koncentrál, a kétoldalú megállapodások keretében a karokon múlik, milyen tevékenységet preferálnak. A következőkben az együttműködés egyes formáit szeretném röviden bemutatni és – bizonyos mértékig – értékelni.

- a) Bár az oktatás a megállapodásokban általában nem hangsúlyos, e téren főként a közép-kelet-európai régióban, ahol nemzetiségi kisebbségként a szomszédos államok nyelvét beszélők viszonylag nagy számban élnek és nyernek felvételt az egyetemekre, kiemelkedő jelentősége lehet, ha külföldön, anyanyelvükön tudnak néhány kurzust látogatni. Itt szeretném megemlíteni a házigazdák és a karunk között érvényben lévő szerződés egy igen figyelemre méltó részét. Ez a megállapodás lehetőséget biztosít arra, hogy évente egy héten keresztül, napi 2-3 órában a miskolci jogi kar oktatói a magyar jog egyes területeinek fejlődési irányairól, legfontosabb jogintézményeiről bevezető jellegű előadásokat tartsanak az újvidéki jogi kar magyar anyanyelvű hallgatói számára. Eddig egy alkalommal került sor ilyen előadássorozatra, amelynek fo-

gadtatása a visszajelzések szerint pozitív volt, kollégáim szívesen vállalkoznak a jövőben is előadások tartására. Mivel az együttműködés alapja a kölcsönösség, mi is szívesen fogadjuk az újvidéki kollégák látogatását, érdeklődve várjuk előadásait. Ugyancsak az oktatási területhez kapcsolódóan kell megemlítenem, hogy az együttműködési megállapodások lehetőséget teremtenek a tudományos diákköri vagy szakdolgozatokat író hallgatók részére a partnerintézmény kutatási infrastruktúrájának használatára, elsősorban a könyvtár látogatására és a konzultáció lehetőségének biztosítására fókuszálva.

- b) A tudományos kutatás terén van lehetőség talán a legsokoldalúbb együttműködésre. A társintézmények oktatói információt cserélhetnek kutatási eredményeikről, közös kutatásokat folytathatnak. A közös kutatómunka egyben lehetőséget nyújt közös pályázatok beadására, hiszen tudjuk, hogy napjainkban azok a konzorciumok, amelyekben külföldi partner szerepel, vagy nagyobb eséllyel pályázhatnak, vagy a pályázati kiírás ezt eleve feltételként tartalmazza.
- c) A legjobban működő területek közé tartozik a kiadványok cseréje és a partnerintézmény oktatóinak meghívása egyes tudományos rendezvényekre.
- d) Nagy szerepe lehet az együttműködési megállapodásoknak a tudományos továbbképzés terén is. Tapasztalataink szerint a PhD képzésre jelentkező külföldi hallgatók jelentős része ma még azokról az egyetemokről kerül ki, amelyekkel az évek során együttműködési megállapodást kötöttünk. E jelenség mögött nyilvánvalóan az az ok áll, hogy a partnerintézmény oktatói ismerve kollégáink – a doktorandusz majdani tudományos vezetőjének - munkásságát, jó szívvel ajánlják hallgatóiknak doktori iskolánkat.
- e) A hallgatók számára kiváló lehetőséget biztosítana a tudományos információk megszerzésén túl egymás megismerésére is az együttműködésnek az a formája, amely jelenleg még nem valósult meg karunkon, de reményeink szerint a közeljövőben egyre nagyobb szerepet kaphat. Szándékunkban áll a társkarokkal közös tudományos diákköri rendezvényeket szervezni, amelyen a két – vagy több – jogi kar hallgatói vázolhatnak kutatási eredményeiket, megismerhetnék a hallgatók, hogy más országban élő társaikat milyen kérdések foglalkoztatják. Azt hiszem ennek jelentőségét az EU-hoz már csatlakozott és jelenleg még csatlakozásra váró országok vonatkozásában sem kell külön hangsúlyoznom.

A kétoldalú megállapodások hátránya, hogy az azokban foglalt tevékenységi területeken csak akkor végezhető érdemi munka, ha ezt a partnerek készítik

és képesek finanszírozni. Optimális lenne, ha közös pályázati támogatásból fedezhető lenne a közös kutatások, szakmai látogatások, tapasztalatcserek, óratar-tások költsége, de sajnos ma még nem ez a jellemző.

Hazánkban az egyetemek költségvetési támogatása nem hogy nem éri el az EU átlagot, de évről évre jelentős elvonásokkal kell kalkulálnunk. Ennek ellenére a nemzetközi kapcsolatok fenntartása és bővítése kiemelkedő fontossággal bír, amelyre a szükséges pénzügyi fedezetet - az ésszerűség határain belül - minden esetben biztosítottuk.

Végül, de nem utolsó sorban szeretnék szót ejteni az együttműködés egy – az előzőekben ismertetett formákba nem tartozó – területéről. Számos külföldi egyetem oktatóival van olyan szakmai kapcsolatunk, amely nem öltött ugyan intézményi formát, de egy-egy kutatási programban együtt dolgozhattunk, vagy oktatóinkat, PhD hallgatóinkat fogadták, hosszabb-rövidebb időtartamú kutatómunkára biztosítva lehetőséget. Ezek a kapcsolatok – bátran mondhatom – nem kevésbé jelentősek, mint az ERASMUS szerződésekben megfogalmazott együttműködési szándékok, hiszen, bár a „forma” hiányzik, a „tartalom” kézzel fogható eredményekben jelentkezik.

Az előző néhány percben igyekeztem összefoglalni azokat az együttműködési formákat, amelyek karunk életében meghatározó szerepet játszanak a hallgatók és az oktatók szempontjából. Mellőzve az összegzést és az azzal együtt járó ismétléseket, csupán azt szeretném hangsúlyozni, hogy a tartalmas intézményi kapcsolatok mögött minden esetben a jó személyes kapcsolatok állnak. Így az egyes együttműködési formák – bár előnyeik és hátrányaik kétségtelenül különbözőek lehetnek – lényege az, hogy a különböző országokban élő, jogi karon tanulók és oktatók kapcsolata egyre szorosabbá váljon, mind több fórumon ismerhessék meg egymás kutatási eredményeit, az oktatás és a kutatás terén fennálló közös problémákat megvitathassák. Erre kínál lehetőséget ez a konferencia is, amelynek megszervezéséért és a meghívásért ezúton is szeretnék köszönetet mondani az újvidéki kollégáknak.

Dr Erika Roth
Vice-Dean of the Faculty of Law
University of Miskolc (Hungary)

Forms and Effectiveness of Cooperation

*Abstract*¹

In her presentation on the Bologna Process Dr. Erika Rot discusses the issue as to what degree various forms of international cooperation enable the mobility of law faculty professors and students.

The TEMPUS programme, aimed primarily for countries participating in the association process with the EU (which is no longer applicable to Hungary), offered good conditions for a small number of students (primarily for the writing of doctoral dissertations), since the scholarship fully covered all costs related to visits abroad. Students were freed from their lecture obligations at their home faculty, but since they did not take any examinations within the TEMPUS programme, the home faculty was not obligated to give them credit for these studies. This programme also enabled a great number of professors to carry out research, granted access to libraries and enabled consultations with foreign colleagues, lasting for a few weeks, and also covering all related costs in full.

The SOCRATES/ERASMUS programme is regarded as a higher level of cooperation, but its implementation has given way to a number of problems. Despite granting study abroad periods in the member states of the EU for a number of students (1,800 per year and growing), the stipend only partially covers the related costs. Furthermore, regarding positive law subjects, there is also the problem of recognition of these courses at the home faculty. Reciprocity (which is also one of the goals of this programme) is difficult to attain, on one

---

¹ The abstract was written on the basis of the original text by Dr. Magdolna Sič, Associate Professor of the Novi Sad Faculty of Law.

hand, because of the necessity of teaching courses in foreign languages, and the specialization of students at Western law faculties, on the other. For the purpose of attaining reciprocity, Erika Rot considers the organization of summer schools by Western European faculties in Central and Eastern Europe as a good way to attract students from the West and for them to become acquainted with our faculties.

On the national level this programme is used by 350-400 professors on a yearly basis. As guest professors, they are able to lecture in foreign countries (weekly stipend is approximately 200 euro). The downside of this programme is that the time allotted for professors is rather short, thus not giving them the opportunity to conduct any research.

Bilateral inter-faculty cooperation (which exists between the Novi Sad Faculty of Law and the Miskolc Faculty of Law), besides teaching activities (organizing courses, student or professional research), also enables other forms of cooperation (depending on the terms of the cooperation agreement), such as: scientific research projects (a lot of programmes require the participation of a foreign partner in the project), exchange of publications, invitation of professors to scientific conferences, postgraduate studies, organizing student scientific conferences. What is mainly lacking in this form of cooperation is of a financial nature, since this form of cooperation is funded solely by the faculties which are parties to the agreement. Informal professional contacts among professors play an important part in this cooperation. These contacts, despite their lack of 'form', do have evident results in their 'content'.